

WERONIKA LIPIŃSKA*

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

e-mail: weronikalipinska58@gmail.com

ORCID 0009-0005-5398-9187

PODMIOT CHRZTU W KOŚCIELE ŁACIŃSKIM A DUSZPASTERSKIE WEZWANIE PAPIEŻA FRANCISZKA DO OTWARTOŚCI SAKRAMENTALNEJ

Treść: Wstęp. – 1. Teologiczne znaczenie chrztu świętego. – 2. Chrzest katechumena w ujęciu kodeksowym – KPK/83. – 3. Chrzest dziecka. – 3.1. Charakterystyka dziecka jako kandydata do przyjęcia chrztu. – 3.2. Praktyka chrztu dzieci. – 3.3. Obrzęd chrztu dziecka. – 4. Chrzest dorosłego. – 4.1. Charakterystyka dorosłego jako kandydata do przyjęcia chrztu. – 4.2. Praktyka chrztu dorosłych. – 4.3. Obrzęd chrztu dorosłego. – Zakończenie.

Wstęp

Życie Kościoła, a zwłaszcza jego liturgia skupia się wokół sakramentów świętych, ustanowionych przez Jezusa Chrystusa, którego słowa wypowiedziane podczas ziemskiej misji miały zbawczy charakter¹. Chrzest, będący pierwszym z sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, stanowi fundament duchowego życia każdego chrześcijanina. Wczesnochrześcijańscy pisarze uważali, że chrzest jest niezbędny do zbawienia, ponieważ wynika to z nakazu Chrystusa.

* **Weronika Lipińska**, mgr lic., absolwentka Wydziału Prawa i Administracji oraz Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, aplikant adwokacki, Izba Adwokacka w Warszawie.

¹ Z. JANCZEWSKI, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego uzdrowienia i święceń w porządku prawnym kościoła katolickiego*, Warszawa 2011, s. 11.

Tertulian (ok. 160-220) podzielał tę opinię, a Orygenes (185/186-254/255) wskazywał na konieczność chrztu z powodu grzechu, z którym ludzie przychodzą na świat. Dla Cyryla Jerozolimskiego (313-386) chrzest był niezbędny dla wszystkich, z wyjątkiem męczenników, aby mogli dostąpić zbawienia. Święty Augustyn (354-430) z kolei nazywał chrzest sakramentem wiary i nauczał, że jest on konieczny do zbawienia wszystkich ludzi, niezależnie od wieku, z uwagi na grzech pierworodny².

Msza Święta z udzieleniem święceń kapłańskich, odprawiona przez papieża Franciszka w Bazylice Watykańskiej w czwartą niedzielę wielkanocną, 26 kwietnia 2015 roku, stanowiła szczególny moment refleksji nad naturą Kościoła, sakramentami oraz powołaniem do kapłaństwa. W swojej homilii papież Franciszek skupił się na istocie sakramentu chrztu, który jest fundamentem życia chrześcijańskiego i włącza nowych wiernych do Ludu Bożego. Zwracając się do uczestników Eucharystii, papież podkreślił, że chrzest nie jest tylko formalnością, ale żywą włączającą inicjacją do wspólnoty Kościoła, która powinna być dostępna każdemu, kto o niego prosi. W szczególności Franciszek zaapelował o miłosierne podejście do osób pragnących przyjąć ten sakrament, stwierdzając: „Chrztu nigdy nie należy odmawiać osobie, która o niego prosi!”³.

Słowa te stanowią wyraz papieskiej troski o duszpasterską otwartość Kościoła, który ma być miejscem zapraszającym wszystkich, niezależnie od ich historii czy obecnej sytuacji. W świetle narastającego rozdźwięku między teorią a praktyką duszpasterską, za przedmiot refleksji badawczej można uznać wpływ postulatów papieża Franciszka na współczesne działania duszpasterskie Kościoła katolickiego,

² R. HOŁUBOWICZ, *Sakrament chrztu świętego w świetle ustawodawstwa katolickich Kościołów Wschodnich zawartego w Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 20(2012) 2, s. 102.

³ FRANCISZEK, *Homilia Jego Świątobliwości Papieża Franciszka. Msza Święta z udzieleniem święceń kapłańskich*. (Watykan, 26.04.2015), https://www.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2015/documents/papa-francesco_20150426_omelia-ordinazioni-sacerdotali.html?utm_source=chatgpt.com [dostęp 26.04.2025].

uwzględniając jednocześnie obowiązujące normy prawa kanonicznego i aktualne wyzwania pastoralne.

1. Teologiczne znaczenie chrztu świętego

W Katechizmie Kościoła Katolickiego wyrażona została teza, zgodnie z którą „Chrzest święty jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego, bramą życia w Duchu (*vitae spiritualis ianua*) i bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów. Przez chrzest zostajemy wyzwoleni od grzechu i odrodzeni jako synowie Boży, zostajemy wszczepieni w Kościół i stajemy się uczestnikami posłania Chrystusa⁴”. Sakrament chrztu świętego oznacza odrodzenie przez wodę oraz słowo i chociaż w Nowym Testamencie nie pojawia się termin „sakrament”, to od początków Kościoła, uważano, że gest zanurzenia bądź polania wodą wraz z wypowiedzeniem odpowiedniej formuły chrzcielnej powoduje, że człowiek łącząc się z samym Chrystusem – zostaje ofiarowany Bogu, konsekrowany i włączony w życie Boże⁵.

Nazwa „chrzest” pochodzi od staropolskiego *christ-iti* – znaczyć imieniem Chrystusa, a więc czynić chrześcijaninem. Grecka i łacińska nazwa zwracają uwagę bardziej na ryt zanurzenia i obmywania. Łacińskie określenie *baptismum* pochodzi od greckiego czasownika: *baptein*, *baptidzein*, co oznacza – zanurzać, obmywać. Rytualne obmycia są znane w religiach pogańskich na całym świecie, a nie tylko w sferze biblijnej. Obrzęd z użyciem wody uosabia całe duchowe życie człowieka, ponieważ woda jest niezbędna do życia i stąd łączy się z nią idea odrodzenia. Pełniąc funkcję obmycia cielesnego, łączy w sobie ideę oczyszczenia duchowego⁶. Sakrament chrztu świętego swoją historię ma zakorzenioną w praktykach wielu narodów. Historia ta ukazuje również bogaty rozwój rytów, często przejmowanych z kultur

⁴ KKK, n. 1213.

⁵ S. JANKOWSKI, *Chrzest – historia, praktyka, znaczenie*, Studia Włocławskie 19(2017), s. 120.

⁶ *Chrzest. Przygotowanie rodziców i chrzestnych do sakramentu chrztu świętego dzieci. Katecheza dorosłych w Archidiecezji Poznańskiej*, Poznań 2011, s. 21.

antycznych. Włączając je w proces stawania się chrześcijaninem, nadawano im głębsze, a zarazem symboliczne znaczenie⁷.

Istota tego sakramentu kryje się jednak w jego podwójnym znaczeniu – z jednej strony włączenia we wspólnotę z Chrystusem, a z drugiej włączenia do Kościoła (aspekt wystarczający, a zarazem konieczny).

2. Chrzest katechumena w ujęciu kodeksowym – KPK/83

Chrzest, jako pierwszy z sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, bywa określany jako „brama sakramentów”. Dzięki niemu człowiek zostaje włączony do wspólnoty Kościoła i zyskuje dostęp do łask Bożych, które można otrzymać wyłącznie poprzez sakramenty. Osoba, która nie przyjęła chrztu, nie może ważnie przystępować do pozostałych sakramentów ani narodzić się duchowo w Chrystusie. Z tego powodu Kościół szczególnie dba o to, aby każdy, kto jest odpowiednio przygotowany i wyraża taką wolę, mógł przyjąć chrzest. W trosce o to prawodawca kościelny umożliwia udzielenie tego sakramentu szerszemu kręgowi osób niż w przypadku innych sakramentów. W razie potrzeby szafarzem chrztu może być nawet osoba nieochrzczona, o ile ma odpowiednią intencję. Takie uprawnienie jest związane z realizacją powszechnej woli zbawczej Boga, aby każdy miał możliwość otrzymania Jego łask⁸. Dodać również należy, że to za sprawą Soboru Watykańskiego II, poprzez oparcie się na Biblii i Tradycji, wypuklone zostało znaczenie chrztu dla duchowego życia człowieka w kontekście jego włączenia do Kościoła i powołania do życia wiecznego⁹.

3. Chrzest dziecka

Chrzest dziecka to dar pochodzący od Boga Ojca i jednocześnie akt miłości Kościoła, reprezentowanego przez rodziców, chrzestnych

⁷ B. NADOLSKI, *Chrzest włączeniem w rzeczywistość zbawienia*, Poznań 2014, s. 10.

⁸ Z. MAJ, *Nadzwyczajny szafarz chrztu*, Warszawskie Studia Pastoralne UKSW 34(2017) 1, s. 9.

⁹ J. KRZYWDA, *Sakramenty*, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t.3/2, Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 35.

i innych uczestników, którzy działają w imieniu zarówno lokalnej wspólnoty kościelnej, jak i całej wspólnoty wierzących. Rodzice, którzy kochają Boga oraz Jego wartości, w tym szczególnie prawdę i życie Boże, chcą przekazać swojemu dziecku to, co dla nich samych jest najcenniejsze. Mają oni zarówno prawo, jak i obowiązek do przekazania tych wartości. Dziecko, rodząc się, wchodzi w rzeczywistość ludzkości, która jest skutkiem utraty Królestwa Bożego przez grzech pierworodny oraz zniekształconych egoizmów i wad ludzkiej natury. Dziecko nie ponosi za to odpowiedzialności, ale odpowiedzialni są ci, którzy tę sytuację stworzyli i swoimi grzechami ją pogłębiają. Dlatego wierzący rodzice pragną jak najszybciej zbliżyć swoje dziecko do Boga poprzez umożliwienie mu przyjęcia sakramentu chrztu świętego¹⁰.

W celu dokonania analizy sakramentu chrztu świętego w kontekście dziecka, w pierwszej kolejności należy ustalić, jakie przymioty są mu przynależne. Ustawodawca kościelny w kanonie 97 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku wyjaśnił, że „Małoletni przed ukończeniem siódmego roku życia nazywa się dzieckiem i uważany jest za niezdolnego do kierowania swoim postępowaniem; po skończonym siódmym roku życia domniemywa się, że potrafi używać rozumu¹¹”.

¹⁰ W. SCHENK, *Chrzest dzieci. Historia, teologia, wymogi duszpasterskie*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 26(1973) 1, s. 23. Zob. A. PERLASCA, *La figura e il ruolo dei padrini nei Sacramento dell'iniziazione cristiana*, w: *Quando si diventa Cristiani*, a cura di G. Trevisan, Milano 2003, s. 321-323. Chrzestny powinien współdziałać z rodzicami niemowlęcia, które w rzeczywistości swojej egzystencji będzie potrzebowało obiektywnego przykładu osobistej wiary.

¹¹ KPK, kan. 97 § 2. Por. R. SOBAŃSKI, *kan. 97*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Księga I. Normy ogólne, red. J. Krukowski, R. Sobański, Poznań 2003, s. 167. R. Sobański wyjaśnia, że pełnoletność osiąga się po ukończeniu osiemnastego roku życia. Osoby poniżej siódmego roku życia nazywane są dziećmi i uznawane za nieposiadające zdolności do używania rozumu. Nie jest to domniemanie prawne, ale przepis, który skutkuje brakiem zdolności dziecka do podejmowania jakichkolwiek działań prawnych w Kościele. W odniesieniu do małoletnich, którzy ukończyli siódmy rok życia, domniemywa się posiadanie zdolności do używania rozumu. Jest to domniemanie zwykłe, które może zostać obalone bezpośrednio lub pośrednio. Takie osoby podlegają przepisom kościelnym, przy czym Kodeks

3.1. Charakterystyka dziecka jako kandydata do przyjęcia chrztu

Refleksja nad tematem prawa dziecka do sakramentów w kontekście inicjacji chrześcijańskiej i wychowania do wiary nie jest łatwym zadaniem, ponieważ w dzisiejszych czasach obserwujemy z jednej strony bezprecedensowy rozwój tzw. praw obywatelskich, a z drugiej strony – odrzucenie i systematyczne naruszanie życia i godności dzieci, zarówno w aspektach prawodawczych i sądowych, jak i społecznych oraz kulturowych¹². Prawo do chrztu nie może być oparte na prawodawstwie cywilnym, autorytecie ludzkiej władzy ani na konsensusie osiągniętym przez większość parlamentarną. Nie jest również zakorzenione wyłącznie w ludzkiej naturze, z której wynikają podstawowe prawa człowieka. Podstawą prawa do otrzymania chrztu musi być zbawcza i powszechna wola Boga, która zawsze kierowała misją Kościoła, co zostało podkreślone przez Sobór Watykański II¹³.

Bóg pragnie, aby wszyscy ludzie zostali zbawieni i realizuje tę wolę zbawczą w Chrystusie Jezusie oraz za pośrednictwem Kościoła. Dziecko, które nie jest jeszcze w stanie wyrazić swojej woli i jest całkowicie zależne od opieki rodziców, ma prawo do przyjęcia chrztu. Dziecko jest w pełni otwarte na życie i miłość, których źródłem jest Bóg, oraz ma prawo uczestniczenia w życiu Bożym i w Nowym Życiu w Chrystusie, które zostało osiągnięte i ofiarowane raz na zawsze przez Jego śmierć na Krzyżu. W istocie, prawo do chrztu, zanim stanie się prawem dziecka, jest prawem Boga, który obdarzył Kościół darem siedmiu sakramentów i w związku z tym ma prawo oczekiwać, że Kościół będzie je celebrował jako szafarz Bożych łask, udzielając daru nowego życia w Chrystusie wszystkim ludziom. Wszelkie inne prawa, włącznie z podstawowymi prawami humanitarnymi mają swoje źródło w Woli Boga. (...) Świadomość, a nawet pewność tej

Prawa Kanonicznego przewiduje różne granice wiekowe dotyczące konkretnych obowiązków, czynności prawnych i kwestii poczytalności (14, 16, 17).

¹² K. NYKIEL, *Prawo dziecka do sakramentów w świetle inicjacji chrześcijańskiej i wychowania do wiary*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 14 (2019), s. 187.

¹³ TAMŻE, s. 190.

powszechnej woli Boga w Chrystusie i poprzez Kościół posiada kluczowe znaczenie¹⁴.

3.2. Praktyka chrztu dzieci

W Kościele pierwszych wieków praktyka chrztu małych dzieci opierała się na słowach Jezusa, w których zachęcał rodziców, aby nie przeszkadzali dzieciom w przybliżaniu się do Niego, ponieważ to do nich należy Królestwo Boże. Dzieci więc mają prawo wstępu do tego Królestwa, co stanowiło wystarczający argument za dopuszczaniem niemowląt do sakramentu chrztu. Wydaje się, że taka praktyka istniała już w czasach apostołskich¹⁵. Dziecko, w przeciwieństwie do dorosłego, nie jest w stanie odpowiedzieć Bogu w sposób egzystencjalny. Z tego powodu w jego imieniu wypowiadają się rodzice i chrzestni, którzy proszą o chrzest. Praktyka chrztu dzieci była powszechna w Kościele od samego początku, co potwierdza dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej¹⁶.

Zainteresowanie Kościoła każdym nowo narodzonym dzieckiem nie wynika z chęci zwiększenia liczby jego członków. Państwo również ma swoje uprawnienia wobec każdego nowego życia. Pojawienie się dziecka w rodzinie chrześcijańskiej ma swój wyraźny wymiar kościelny, jeszcze zanim dziecko zostanie ochrzczone. Rodzice, którzy

¹⁴ TAMŻE, s. 191.

¹⁵ Z. JANCZEWSKI, *Konieczność odłożenia chrztu dziecka wyzwaniem dla ewangelizacji jego rodziców*, Prawo Kanoniczne 58(2015) 4, s. 104. Zob. G. TREVISAN, *L'Eucaristia (cann. 897-958)*, w: La funzione di santificare della Chiesa, Milano 1995, s. 107. Według autora, jeżeli wymaganej prawnie uzasadnionej nadziei wychowania nie potrafią zagwarantować sami rodzice, w wychowanie religijne mogą niejako wkroczyć inne osoby ze wspólnoty parafialnej – katechiści, chrzestni oraz proboszcz.

¹⁶ T. GAŁKOWSKI, *Postulaty de lege ferenda w odniesieniu do chrztu dzieci*, Łódzkie Studia Teologiczne 19(2019), s. 51: „Międzynarodowa Komisja Teologiczna (MTK) podjęła refleksję teologiczną na temat losu dzieci zmarłych bez chrztu. Jej wynikiem był dokument, dyskutowany podczas sesji plenarnych Komisji w grudniu 2005 r. oraz w październiku 2006 r. i opublikowany za zgodą Ojca Świętego Benedykta XVI, udzieloną 19 stycznia 2007 r., pod tytułem »Nadzieja dla dzieci zmarłych bez chrztu«.

zawarli sakramentalny związek małżeński i z miłością przyjmują dar życia od Boga, spełniają w ten sposób funkcję kościelną wynikającą z istoty ich małżeństwa. Kościół ma za zadanie ukazywać poprzez swoje sakramenty wszechogarniającą miłość Boga¹⁷.

Osobowość dziecka rozwija się nie poprzez kontakt ze światem materialnym, ale przez relację z inną osobą, szczególnie z matką pełną miłości i oddania. To właśnie stanowi antropologiczną podstawę, którą uwzględnia Kościół, udzielając chrztu niemowlętom, które nie są jeszcze zdolne do aktów wiary, nadziei, miłości czy żalu za grzechy. To nie tylko wierzący rodzice mają prawo prosić o chrzest dla swojego dziecka, ale przede wszystkim samo dziecko ma prawo do chrztu – prawo do włączenia się w Bożą rodzinę i uczestnictwa w tej samej wierze, którą wyznają ci, którzy są jego naturalnymi opiekunami. Wiara ta jednak musi być obecna przynajmniej w minimalnym stopniu i przejawiać się w codziennym życiu rodziców. Jeśli jej brakuje, konieczne staje się podjęcie działań duszpasterskich, aby wzbudzić tę niezbędną wiarę, która umożliwi religijne wychowanie dziecka¹⁸.

3.3. Obrzęd chrztu dziecka

Kluczowym elementem przekazywania nauki Kościoła o sakramencie chrztu i kształtowania właściwej postawy wiernych wobec chrztu dzieci jest samo sprawowanie liturgii sakramentu z udziałem

¹⁷ S. CZERWIK, J. KUDASIEWICZ, J. ŁACH, A. SKOWRONEK, *Sakrament chrztu. Liturgia, Teologia, Pismo św.*, Katowice 1973, s. 19. Autorzy podkreślają, iż chrzest dziecka rodziców wierzących nie narusza jego wolności, mimo że włączenie do Kościoła następuje bez udziału świadomości i wolnej woli dziecka. Współcześnie należy zdać sobie sprawę bardziej niż kiedykolwiek, że człowiek nigdy nie zaczyna swojego życia od zera, lecz rodzi się w określonym kontekście, z różnymi możliwościami już istniejącymi w nim i wokół niego. To właśnie jest istotą prawdziwej wolności. Dziecko otrzymujące chrzest jest wspierane przez wiarę Kościoła oraz wiarę swoich rodziców, którzy są świadomi swojego obowiązku wychowania dziecka w duchu wiary.

¹⁸ Z. JANCZEWSKI, *Konieczność odłożenia*, dz. cyt., s. 107. Zob. B.F. PIGHIN, *Diritto sacramentale*, Venezia 2006, s. 115. Autor wskazuje, iż nie można zapominać, że osobami, które zazwyczaj mają największy realny wpływ na wychowanie dzieci, są matka i ojciec.

wspólnoty parafialnej. Cała wspólnota wiernych wyznaje, pielęgnuje i przekazuje wiarę apostołską, na której opiera się chrzest dzieci. Członkowie tej wspólnoty powinni rozumieć godność i znaczenie sakramentu chrztu w Bożym planie zbawienia. Wskazane jest również, aby duszpasterze wykorzystali wszelkie dostępne środki, aby wierni powierzani ich opiece mogli pogłębiać swoją wiarę przez sakramenty, znać zasady dotyczące chrztu dzieci oraz być dobrze przygotowani do uczestnictwa w liturgii i do wychowywania dzieci w wierze. W tym celu duszpasterze powinni głosić naukę o misterium chrztu w homiliach niedzielnych, szczególnie w jedną z niedziel Wielkiego Postu oraz w Niedzielę Chrztu Pańskiego, a także w kazaniach okolicznościowych. Przeżyciu misterium chrztu powinna sprzyjać odpowiednio przygotowana liturgia Wigilii Paschalnej. W katechizacji dzieci i młodzieży należy poruszać temat sakramentu chrztu zgodnie z obowiązującym programem nauczania, a starsze dzieci i młodzież powinny mieć świadomość, w jaki sposób udzielać chrztu w sytuacjach zagrożenia życia¹⁹.

Do chrztu powinno się dopuszczać wszystkie dzieci zgłoszone przez rodziców lub ich prawnych opiekunów, pod warunkiem, że są to osoby wierzące i zobowiążą się do wychowywania dzieci w wierze, w której zostaną ochrzczone. Wychowanie w wierze oznacza wprowadzenie dziecka w świadomą przyjaźń z Chrystusem, co obejmuje: przekazanie podstawowych prawd wiary i zasad moralnych głoszonych przez Kościół katolicki, naukę modlitwy, włączenie dziecka w życie wspólnoty katolickiej (np. uczestnictwo w niedzielnej Mszy św.), posyłanie na lekcje religii, przygotowanie do pełnego udziału w Eucharystii oraz do przyjęcia sakramentu bierzmowania, a także wprowadzenie w dojrzałe i odpowiedzialne życie chrześcijańskie²⁰.

¹⁹ Instrukcja duszpasterska Konferencji Episkopatu Polski o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom, Katowice 1975. Zob. Obrzędy chrztu dzieci według Rytułu Rzymskiego, Katowice 1972, s. 48. Podkreśla się, że dziecko otrzymuje chrzest w wierze swoich rodziców i Kościoła.

²⁰ Tamże. Por. K. DULLAK, *Chrzest dzieci rodziców żyjących bez sakramentu małżeństwa*, Colloquia Theologica Ottoniana 2012/2, s. 84. Autor podkreśla, że wychowanie w wierze oznacza prowadzenie ochrzczonej osoby do świadomej relacji

4. Chrzest dorosłego

Chociaż istnieje tylko jeden sakrament chrztu świętego, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku przewiduje zasady, które umożliwiają rozróżnienie dwóch form jego udzielania. Pierwsza z nich dotyczy chrztu dzieci, a druga chrztu osób dorosłych. Różnica ta wynika z faktu, że dziecko, które nie osiągnęło jeszcze wieku rozeznania, nie jest w stanie samodzielnie wyrazić swojej wiary. Dlatego, zgodnie z tradycją apostolską, przyjmuje ono chrzest na podstawie wiary swoich rodziców lub opiekunów oraz wspólnoty Kościoła, natomiast dorosły samodzielnie podejmuje decyzję o przyjęciu chrztu i musi świadomie oraz dobrowolnie wyrazić tę wolę²¹.

Uczestnictwo w ceremonii chrztu dorosłych podczas Mszy Świętej w wyraźny sposób uświadamia wszystkim obecnym, jaka powinna być ich postawa wobec chrztu niemowląt. Dorosły, stając przed zgromadzeniem, deklaruje, że: odrzuca zło, będzie przestrzegać przykazań, wierzy w Jezusa Chrystusa, w Ducha Świętego, w Kościół powszechny i pragnie z Chrystusem oraz Kościołem powrócić do Ojca, podporządkowując resztę życia tej głównej idei. Taki wyraz wiary można postrzegać jako swoisty katechizm, który wskazuje na to, jak należy wychowywać ochrzczone dzieci, a pełniejszy obraz tego wychowania zyskujemy przez zrozumienie związku chrztu z Eucharystią²².

4.1. Charakterystyka dorosłego jako kandydata do przyjęcia chrztu

W świetle przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, a w szczególności tych, które odnoszą się do sakramentu chrztu świętego, nie ulega wątpliwości, że za dorosłych uznaje się osoby, które ukończyły czternasty rok życia. Dyskusyjny pozostaje natomiast

z Jezusem Chrystusem, przekazywanie jej fundamentalnych prawd wiary i norm moralnych głoszonych przez Kościół katolicki, wprowadzenie w praktyki modlitewne i sakramentalne oraz zaangażowanie w aktywne życie wspólnoty wiernych.

²¹ A. MAĆKOWSKI, *Specyfika przygotowania do chrztu dorosłych w świetle unormowań prawnych kościoła łacińskiego*, Colloquia Theologica Ottoniana 2012/2, s. 119.

²² W. ŚWIERZAWSKI, *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu. Sakrament chrztu*, Wrocław 1984, s. 33.

kanon 852 paragraf 1, w którym ustawodawca kościelny wskazał, że przepisy dotyczące chrztu dorosłych mają zastosowanie do wszystkich, którzy po zakończeniu okresu dzieciństwa osiągnęli zdolność do samodzielnego myślenia²³.

Dorosły człowiek wierzący będzie mógł się rozwijać tylko wtedy, gdy wiara stanie się dla niego prawdziwą wartością, a także podstawą, która motywuje i inspiruje jego dojrzewanie. Istotne jest, aby postrzegać dojrzewanie w wierze nie jako jeden z wielu procesów zachodzących w życiu, lecz jako proces obejmujący całe życie, widziane z perspektywy Boga i Jego Królestwa. Należy również pamiętać, że rozwój psychospołeczny nie jest sprzeczny z wiarą ani z dojrzewaniem chrześcijańskim. Wszystkie wyzwania i zadania, które przynosi życie, stają się dla wierzącego nie tylko okazją do nawrócenia i zaangażowania w sprawy Królestwa Bożego, ale także impulsem do ogólnego rozwoju. W ten sposób wiara może przemieniać codzienność, nadając jej głębszy sens²⁴.

4.2. Praktyka chrztu dorosłych

Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych nawiązują do praktyk z czasów starożytnych, szczególnie do okresu złotego katechumenatu, który rozwijał się w III, IV i V wieku po Chrystusie, lecz zanikł w XV wieku, głównie z powodu rozpowszechnienia chrztu niemowląt w Europie. W tamtym czasie nie opracowano rytu chrztu dostosowanego do nowej praktyki udzielania sakramentu nowo narodzonym dzieciom. Z dawnych, wieloletnich rytuałów katechumenalnych stworzono jednorazowy obrzęd chrztu dzieci, który nie uwzględniał np. tego, że to rodzice występują z prośbą o chrzest dla

²³ KPK, kan. 852 § 1. Por. P. MAJER, *Intencja przyjęcia chrztu przez dorosłego jako warunek ważności sakramentu*, Prawo i Kościół 2006/1, s. 22. Autor wskazuje, że takie przepisy mogą wydawać się problematyczne, ponieważ zrównanie ośmiolatka z pięćdziesięcioletkiem i traktowanie obu jako osoby dorosłe może budzić pewne zdziwienie.

²⁴ Ł. IDEM, *Dorosły w procesie dojrzewania wiary*, w: Katecheza dorosłych, red. K. Misiaszek, J. Stala, Tarnów 2009, s. 401.

swojego dziecka. Chrzest dorosłych również odbywał się w ramach jednego liturgicznego obrzędu²⁵.

Aby zostać chrześcijaninem, od czasów apostołskich wymagano przejścia przez proces wtajemniczenia, który obejmował kilka kluczowych etapów: słuchanie słowa, przyjęcie Ewangelii (związane z nawróceniem), wyznanie wiary oraz chrzest. W ciągu wieków sposób i czas trwania tego procesu był uzależniony od okoliczności oraz indywidualnych możliwości kandydatów. W historii Kościoła rozwinięto różne modele inicjacji chrześcijańskiej, z których najbardziej znany jest katechumenat. Pierwszą jego formą był katechumenat starożytny, rozwijający się najintensywniej od III do V wieku, którego celem było przygotowanie dorosłych do sakramentów inicjacji poprzez katechezy oraz odpowiednie obrzędy liturgiczne. Gdy chrzest dzieci stał się powszechny, powstał katechumenat rodzinny, w którym zakładano, że proces wprowadzania w wiarę będzie odbywał się w domu, gdzie rodzice swoim przykładem mieli wprowadzać ochrzczone niemowlęta w życie religijne. Po Soborze Trydenckim wprowadzono katechumenat parafialny, ukierunkowany na inicjację chrześcijańską dzieci i młodzieży. W epoce Oświecenia, wraz z wprowadzeniem religii do szkół jako przedmiotu, wykształcił się katechumenat szkolny²⁶.

²⁵ D. BRZEZIŃSKI, *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych – księga wciąż nie odkryta*, Łódzkie Studia Teologiczne 26(2017) 2, s. 124-125. Por. J. MI-CHALAK, *Zarys liturgiki*, Płock 1939, s. 99–100. Autor podkreśla, że kiedy chrzest dorosłych stał się rzadkością, zrezygnowano z kilkakrotnego przynoszenia dzieci do kościoła. Wszystkie wcześniejsze ceremonie zaczęto wykonywać w skróconej formie, bez przerwy, w ciągu jednego dnia, począwszy od IX wieku. W ten sposób powstał obrzęd chrztu dzieci. Po uproszczeniu obrzędów dla dzieci, również ceremonie dla dorosłych zostały skrócone (choć w mniejszym stopniu), dlatego rytuał chrztu dorosłych jest nieco dłuższy.

²⁶ K. LEMEK, *Katechumenat jako źródło inspiracji dla katechezy w świetle Dyktorium o katechizacji*, Studia Paradyskie 33(2023), s. 116. Por. M. PASTUSZKO, *Prawo o sakramentach świętych. Normy ogólne i sakrament chrztu*, Warszawa 1983, s. 250. Autor zwraca uwagę na to, że biskupi wprowadzają możliwość przyjmowania sympatyków tam, gdzie uznają to za stosowne. Sympatycy to osoby, które jeszcze nie wierzą, ale wykazują zainteresowanie wiarą chrześcijańską. Przyjęcie to odbywa się

Starożytni katecheci podejmowali wiele starań, aby ukazać katechumenom, jakie jest miejsce chrześcijanina w społeczeństwie. Ich nauczanie nie ograniczało się jedynie do kwestii doktrynalnych, lecz obejmowało również zasady życia społecznego w duchu chrześcijańskim. Z ich pouczeń wyłania się obraz neofity, dla którego najważniejszym zadaniem jest pielęgnowanie relacji z Chrystusem, z uwzględnieniem konkretnych wskazówek – jak nie zatracić nowo nawiązanej więzi. Katecheci, choć kierowali swoje nauki do dorosłych, często zwracali się do osób prostych, które dopiero zapoznawały się z zasadami obowiązującymi we wspólnocie Kościoła. Dlatego, aby ułatwić zrozumienie nauk, często odwoływali się do przykładów z codziennego życia²⁷.

4.3. Obrzęd chrztu dorosłego

Po okresie masowych nawróceń na chrześcijaństwo, o których świadczą Dzieje Apostolskie, w Kościele ukształtował się system przygotowania dorosłych do przyjęcia wiary i sakramentu chrztu. Hipolit w Tradycji Apostolskiej wskazuje, że na początku II wieku w Rzymie istniał już zorganizowany katechumenat. Ta instytucja została jednak zapomniana w drugim tysiącleciu chrześcijaństwa, lecz obecnie została przywrócona w formie dostosowanej do współczesnych realiów. Chrześcijańskie wtajemniczenie odbywa się w kontekście wspólnoty wiernych, którzy poprzez przykład i modlitwę wspierają katechumenów w zrozumieniu Ewangelii. Długość okresu przygotowania do chrztu zależy od działania łaski Bożej oraz różnych okoliczności.

bez specjalnego obrzędu i ma na celu wyrażenie chęci poszukiwania wiary, a nie jej pełnego przyjęcia.

²⁷ A. GRZYWA, *Katechumen i kształtowanie jego stosunku do Kościoła i świata. Analiza zagadnienia na podstawie wybranych, starożytnych katechez chrzcielnych*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 39(2019) 2, s. 81. Zob. Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dla duchowieństwa w związku z wprowadzeniem obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, Jasna Góra 1989, s. 2. zasadniczo przygotowaniem dorosłego do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego powinien kierować kapłan. W niektórych wypadkach konieczna okazuje się pomoc świeckich katechetów.

Zakłada się, że trwa on kilka lat i obejmuje cztery etapy: ewangelizacji, katechumenatu, oczyszczenia i oświecenia oraz mistagogii. Te etapy przygotowują do kolejnych stopni wtajemniczenia: pierwszy to przyjęcie do grona katechumenów, drugi to obrzęd wybrania (zapisanie do chrztu), a trzeci to przyjęcie sakramentów chrztu, bierzmowania i Eucharystii²⁸.

Zakończenie

Chrzest święty odgrywa kluczową rolę w planie zbawienia. Jego wyjątkowe znaczenie wynika nie tylko z faktu, że jest udzielany jako pierwszy spośród sakramentów, ale przede wszystkim z jego duchowej istoty. Człowiek, ze swojej natury, jest istotą religijną, noszącą w sobie pragnienie poszukiwania Boga poprzez modlitwę, kult i ofiarę. To naturalne pragnienie czyni go zdolnym do przyjęcia światła wiary, które jest darem od Boga. Tym darem jest sakrament chrztu, który obdarza nowym życiem, uwalnia od grzechu pierworodnego i wprowadza w paschalne, trynitarne, eklezjalne oraz eschatologiczne misterium wiary²⁹.

Papież Franciszek zaznaczył, że nie wolno odmawiać chrztu nikomu, kto o niego prosi, ukazując tym samym Kościół jako wspólnotę otwartą, pełną miłosierdzia i gotową przyjąć każdego człowieka, niezależnie od jego sytuacji życiowej czy duchowego przygotowania. To papieskie przesłanie przypomina o miłosierdziu Boga, a jednocześnie stanowi wyzwanie dla dzisiejszych działań duszpasterskich.

Zasada otwartości na udzielanie chrztu wspiera misję ewangelizacyjną Kościoła i może być zgodna z przepisami prawa kanonicznego,

²⁸ F. MAŁACZYŃSKI, *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 26(1973) 1, s. 9. Zob. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1988, s. 20. Podkreśla się, że obrzędy wtajemniczenia uwzględniają stopień duchowego rozwoju ludzi dorosłych, który bywa różnorodny i zależny od wielorakiej łaski Bożej, od ich dobrowolnej z nią współpracy, od działalności Kościoła oraz od warunków czasu i miejsca.

²⁹ J. SKAWROŃ, *Chrzest święty zapomniany przez zsekularyzowanych katolików. Fakt i wyzwanie*, Roczniki Teologiczne 62(2015) 5, s. 107-108.

jeśli towarzyszy jej elastyczne, ale odpowiedzialne duszpasterstwo. Kościół, podejmując roztropne decyzje, jest w stanie jednocześnie przestrzegać norm prawnych i odpowiadać na duchowe potrzeby wiernych. Kluczowe staje się tu indywidualne podejście, rozmowa i rozeznanie, które pomagają uniknąć sztywnych ram i lepiej oddają ducha ewangelicznej miłości. W kontekście współczesnych wyzwań, takich jak: malejące zaangażowanie religijne, rozluźnienie więzi rodzinnych czy wzrost liczby osób pozostających poza strukturami kościelnymi, duszpasterze są wezwani nie do porzucenia zasad, ale do ich mądrego stosowania w duchu miłosierdzia. Chrzest powinien być nie nagrodą za doskonałość, lecz początkiem drogi wiary, na której towarzyszy człowiekowi wspólnota Kościoła.

Bibliografia

Źródła

- Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Città del Vaticano 1997; tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75(1983), pars II, s. 1-317. Tekst łacińsko-polski: Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Poznań 2022.
- FRANCISZEK, *Ordinazione sacerdotale di diaconi della Diocesi di Roma. Omelia del Santo Padre Francesco*. (Vaticano, 26.04.2015). Tekst polski: *Homilia Jego Świątobliwości Papieża Franciszka. Msza Święta z udzieleniem święceń kapłańskich*, https://www.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2015/documents/papa-francesco_20150426_omelia-ordinazioni-sacerdotali.html?utm_source=chatgpt.com - [dostęp 26.04.2025].
- Instrukcja duszpasterska Konferencji Episkopatu Polski o udzielaniu sakramentu chrztu świętego dzieciom, Katowice 1975.
- Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dla duchowieństwa w związku z wprowadzeniem obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, Jasna Góra 1989.
- Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, Katowice 1988.
- Obrzędy chrztu dzieci według Rytuału Rzymskiego, Katowice 1972.

Literatura

- BRZEZIŃSKI D., *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych – księga wciąż nie odkryta*, Łódzkie Studia Teologiczne 26(2017) 2, s. 123-134.
- Chrzest. Przygotowanie rodziców i chrzestnych do sakramentu chrztu świętego dzieci. Katecheza dorosłych w Archidiecezji Poznańskiej*, Poznań 2011.
- CZERWIK S., KUDASIEWICZ J., LACH J., SKOWRONEK A., *Sakrament chrztu. Liturgia, Teologia, Pismo św.*, Katowice 1973.
- DULLAK K., *Chrzest dzieci rodziców żyjących bez sakramentu małżeństwa*, Colloquia Theologica Ottoniana 2012/2, s. 81-92.
- GAŁKOWSKI T., *Postulaty de lege ferenda w odniesieniu do chrztu dzieci*, Łódzkie Studia Teologiczne 19(2019), s. 51-70.
- GRZYWA A., *Katechumen i kształtowanie jego stosunku do Kościoła i świata. Analiza zagadnienia na podstawie wybranych, starożytnych katechez chrzcielnych*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 39(2019) 2, s. 73-84.
- HOŁUBOWICZ R., *Sakrament chrztu świętego w świetle ustawodawstwa katolickich Kościołów Wschodnich zawartego w Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 20(2012) 2, s. 99-119.
- IDEM Ł., *Dorosły w procesie dojrzewania wiary*, w: *Katecheza dorosłych*, red. K. Miśiaszek, J. Stala, Tarnów 2009, s. 393-416.
- JANCZEWSKI Z., *Konieczność odłożenia chrztu dziecka wyzwaniem dla ewangelizacji jego rodziców*, Prawo Kanoniczne 58(2015) 4, s. 103-119.
- JANCZEWSKI Z., *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2011.
- JANKOWSKI S., *Chrzest – historia, praktyka, znaczenie*, Studia Włocławskie 19(2017), s. 105-130.
- KRZYWDA J., *Sakramenty*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 3/2, Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 15-83.
- LEMEK K., *Katechumenat jako źródło inspiracji dla katechezy w świetle Dyrektorium o katechizacji*, Studia Paradyckie 33(2023), s. 115-134.
- MAĆKOWSKI A., *Specyfika przygotowania do chrztu dorosłych w świetle unormowań prawnych kościoła łacińskiego*, Colloquia Theologica Ottoniana 2012/2, s. 119-146.
- MAJ Z., *Nadzwyczajny szafarz chrztu*, Warszawskie Studia Pastoralne UKSW 34(2017) 1, s. 9-24.
- MAJER P., *Intencja przyjęcia chrztu przez dorosłego jako warunek ważności sakramentu*, Prawo i Kościół 2006/1, s. 21-35.
- MAŁACZYŃSKI F., *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 26(1973) 1, s. 7-14.
- MICHAŁAK J., *Zarys liturgiki*, Płock 1939.
- NADOLSKI B., *Chrzest włączeniem w rzeczywistość zbawienia*, Poznań 2014.

- NYKIEL K., *Prawo dziecka do sakramentów w świetle inicjacji chrześcijańskiej i wychowania do wiary*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 14(2019), s. 187-198.
- PASTUSZKO M., *Prawo o sakramentach świętych. Normy ogólne i sakrament chrztu*, Warszawa 1983.
- PERLASCA A., *La figura e il ruolo dei padrini nei Sacramento dell'iniziazione cristiana*, w: *Quando si diventa Cristiani*, a cura di G. Trevisan, Milano 2003, s. 321-344.
- PIGHIN B. F., *Diritto sacramentale*, Venezia 2006.
- SCHENK W., *Chrzest dzieci. Historia, teologia, wymogi duszpasterskie*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 26(1973) 1, s. 20-38.
- SKAWRON J., *Chrzest święty zapomniany przez zsekularyzowanych katolików. Fakt i wyzwanie*, Roczniki Teologiczne 62(2015) 5, s. 107-122.
- SŁOMKA J., *Wczesnochrześcijańskie nazwy chrztu*, Katowice 2009.
- SOBAŃSKI R., *Komentarz do kan. 94-203*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Księga I. Normy ogólne, red. J. Krukowski, R. Sobański, Poznań 2003, s. 160-296.
- ŚWIERZAWSKI W., *Idźcie i nauczajcie udzielając chrztu. Sakrament chrztu*, Wrocław 1984.
- TREVISAN G., *L'Eucaristia (cann. 897-958)*, w: *La funzione di santificare della Chiesa*, Milano 1995, s.95-125.

PODMIOT CHRZTU W KOŚCIELE ŁACIŃSKIM A DUSZPASTERSKIE WEZWANIE PAPIEŻA FRANCISZKA DO OTWARTOŚCI SAKRAMENTALNEJ

Streszczenie: Pontyfikat papieża Franciszka od początku naznaczony był wyraźnym przesłaniem otwartości, miłosierdzia i bliskości Kościoła wobec wszystkich ludzi, niezależnie od ich sytuacji życiowej. Szczególny wymiar tej duszpasterskiej wrażliwości wybrzmiewa w jego apelu, zgodnie z którym chrztu nie należy odmawiać osobie, która o niego prosi. W obliczu dynamicznych przemian społecznych, kulturowych i religijnych, współczesna praktyka duszpasterska stanęła przed nowymi wyzwaniami, które domagają się refleksji nad sposobem realizacji tej papieskiej wizji. Jednocześnie Kościół pozostaje wierny swoim tradycjom i normom prawa kanonicznego, które określają warunki dopuszczenia do sakramentów. W związku z tym pojawiło się pytanie o możliwość pogodzenia otwartości postulowanej przez papieża z normatywnym porządkiem prawnym oraz realiami życia duszpasterskiego. Z dokonanej analizy wynika, iż: prawo kanoniczne nie wyklucza udzielenia chrztu osobom znajdującym się w trudnej sytuacji, lecz pozostawia miejsce na duszpasterskie rozeznanie; prośba o chrzest, nawet jeśli nie spełnia wszystkich formalnych wymogów może być początkiem drogi nawrócenia i wzrastania, a współczesna misja Kościoła wymaga łączenia wymagań teologicznych z elastycznością pastoralną. Wezwanie papieża Franciszka znajduje zatem swoje praktyczne uzasadnienie nie tylko

w misji Kościoła, ale i w jego najgłębszej tożsamości. Odpowiedzialna otwartość na prośbę o chrzest jest nie tylko możliwa, ale wręcz konieczna – jeśli Kościół chce pozostać wierny swojemu posłannictwu głoszenia Ewangelii wszystkim ludziom.

Słowa kluczowe: chrzest dziecka, chrzest dorosłego, katechumenat, rodzice chrzestni, papież Franciszek

THE SUBJECT OF BAPTISM IN THE LATIN CHURCH AND POPE FRANCIS' PASTORAL CALL FOR SACRAMENTAL OPENNESS

Summary: From the outset, Pope Francis' pontificate has been marked by a clear message of openness, mercy and closeness of the Church to all people, regardless of their life circumstances. A particular expression of this pastoral sensitivity can be found in his appeal that baptism should not be denied to anyone who requests it. In the face of dynamic social, cultural and religious changes, contemporary pastoral practice has faced new challenges that call for a reflection on how to implement this papal vision. At the same time, the Church remains faithful to its traditions and norms of canon law, which define the conditions for receiving the sacraments. This has raised the question of whether and how the openness advocated by the Pope can be reconciled with the normative legal framework and the realities of pastoral ministry. The analysis shows that: canon law does not exclude the possibility of administering baptism to individuals but leaves room for pastoral discernment; a request for baptism, even if it does not meet all the formal requirements, can be the beginning of a path to conversion and spiritual growth; and the Church's modern mission requires the integration of theological requirements with pastoral flexibility. Pope Francis' appeal thus finds its practical justification not only in the Church's mission, but also in its deepest identity. A Responsible openness to the request for baptism is not only possible, but even necessary if the Church is to remain faithful to its mission of proclaiming the Gospel to all people.

Keywords: infant baptism, adult baptism, catechumenate, godparents, Pope Francis (*thum. M. Bugaj*)